

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ПОТОКУ В РАМКАХ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ

У статті зроблено огляд сутності поняття фінансовий потік в сучасних умовах господарювання на макрорівні, а також в межах окремого підприємства. Запропоновано авторську доробку щодо визначення цього поняття, яке повинно бути конкретизовано для потреб системи обліку та контролю.

This article presents an overview of financial flows conceptions at the macro level and within the individual enterprise in the modern business environment. The author built finalization upon this concept, which must be specified for the purposes of accounting and control.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні умови господарювання більшості українських підприємств характеризуються високою нестабільністю економічного середовища, які спричинені впливом світової фінансової кризи та її наслідками, нестабільністю політичної ситуації в країні. Тому в умовах, що склалися, необхідно шукати високоефективні методи і засоби управління промисловими підприємствами з метою створення додаткових конкурентних переваг та покращення кінцевих результатів господарської діяльності. Саме таким методом може стати удосконалення обліку та контролю. Реалізація цих функцій призводить до підвищення ефективності управління підприємством, забезпечення комплексного контролю за витрачанням фінансових ресурсів та удосконалення механізму інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Але насамперед потрібно скоординувати удосконалення обліку та контролю фінансових ресурсів (фінансових, грошових та інших потоків), так як саме фінанси відіграють головну роль у досягненні ефективності виробничого підприємства.

Аналіз досліджень публікацій останніх років. Аналіз існуючих систем управління фінансовими ресурсами підприємства говорить про те, що не завжди вони можуть вирішити найголовнішу задачу свого існування – забезпечення платоспроможності компанії в поточному та перспективному періодах. У сучасній економічній літературі велика увага приділяється вивченню окремих видів фінансових потоків та їх впливу на економічні процеси, що мають місце в перехідній економіці. В Україні дослідженню окремих проблем формування фінансових потоків та їх подальшого використання присвячені праці О. М. Бандурки, І. А. Бланка, О. Д. Василика, І. В. Зятковського, О. В. Майборода, В. М. Опаріна, К. В. Павлюка, А. М. Поддєрьогіна, О. С. Філімоненкова, С. І. Юрія і т.д. Що стосується іноземного досвіду, то фінансові потоки як особлива економічна категорія все частіше розглядаються в дослідженнях російських вчених, перш за все І. Т. Балабанова, Б. А. Райзберга, А. Д. Шеремета, Е. М. Четиркіна, В. В. Бочарова, інших дослідників у цій сфері.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Все частіше автори розглядають таку економічну категорію, як фінансові потоки, при дослідженні фінансової діяльності на макрорівні. В той самий час на рівні окремих підприємств все ще немає комплексного визначення цього поняття, а роботи окремих економістів присвячені, перш за все, окремим аспектам формування та використання фінансових потоків з урахуванням специфіки окремих галузей економіки. У літературі, що присвячена цим проблемам, зустрічаються спроби визначення поняття фінансових потоків, яке б відповідало потребам сьогодення, але поки що ці спроби не достатньо успішні.

Постановка завдання. Мета статті – комплексне дослідження, узагальнення теоретичних підходів та авторська доробка питань, пов'язаних з використанням поняття

«фінансовий потік» при реалізації функцій обліку та контролю на промисловому підприємстві, а також усунення протиріч у трактуванні цього поняття в сучасній економічній літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні економісти багато уваги приділяються впровадженню практики управління фінансовими потоками насамперед серед великих компаній з мільйонними оборотами. Так, наприклад, Е. А. Уткін [1, с.35] вважає, що управління фінансовими потоками означає управління грошовими коштами, фінансовими ресурсами в процесі їх формування та руху, розподілу та перерозподілу. Найбільш відоме визначення процесу управління фінансовими потоками належить І. А. Бланку [2, с.48] та формулюється як «система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням грошових коштів підприємства та організацією їхнього обороту». Подібна система повинна вирішувати питання наскрізного (від рівня вищого керівництва до низових рівнів управління) обліку фінансових потоків та вироблення єдиної політики господарювання. До того ж, подібна система повинна давати можливість керівникам вищого рівня перевіряти ступінь досягнення поставлених цілей своїми підлеглими, тобто виконувати функції контролю.

Фінансові потоки як специфічне економічне поняття поступово набуває широкого поширення в економічній літературі. Його намагаються використовувати при дослідженні фінансової діяльності як на мікро, так і на макрорівні. Однак однозначне трактування сутності цього поняття до сих пір відсутнє. Так, досить поширеним є дещо спрощений погляд на фінансовий потік як тільки на надходження і витрати грошових коштів, пов'язані зі змінами власного капіталу. На думку автора, в цьому випадку поза увагою особи, що приймає рішення, будуть знаходитися деякі види фінансових ресурсів, наприклад, зовнішні інвестиційні потоки. До того ж, таке тлумачення обмежує і практично прирівнює фінансовий потік до грошового.

Насправді поняття фінансовий потік набагато ширше, ніж відповідне поняття грошовий потік, адже в учбовій та методичній літературі з бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту можна знайти декілька визначень поняття «фінансовий потік компанії». Але в більшості випадків автори використовують замість слова «фінансовий» слово «грошовий». Різноманітність визначень та їх зв'язок з поняттям «грошового потоку» витікає з буквального перекладу англосаксонського поняття «cash-flow», що буквально можна розуміти як грошовий потік, потік касової готівки, потік фінансових коштів або фінансовий потік. Якщо розглядати класифікацію фінансових потоків, то можна дійти висновку, що залежно від форм розрахунків можна виділити не тільки грошові потоки, які характеризують рух наявних коштів, а ще й два додаткових, менш поширених види фінансових потоків – інформаційно-фінансові та обліково-фінансові потоки. Перші, інформаційно-фінансові, виникають при розрахунках платіжними дорученнями, платіжними вимогами, документальними акредитивами тощо. Інші, обліково-фінансові, виникають під час збільшення авансової вартості, наприклад, у процесі формування виробничих витрат. Таким чином, фінансові потоки включають в себе потоки грошові, але не обмежуються ними.

Іноді автори намагаються поєднати в своїх визначеннях поняття фінансового та грошового потоків. Згідно з твердженням Г. М. Азаренкової [3, с.55] «фінансовий потік» – це цілеспрямований рух, зміна (обсягів, типів, форм та видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, який здійснюється спільно з відповідними його грошовими потоками (еквівалентні фінансові потоки) або ні (безеквівалентні фінансові потоки), але обов'язково з урахуванням чинника часу, який позначається на ліквідності зазначених фінансових ресурсів. Це визначення, перш за все, роз'єднує поняття фінансових та грошових потоків, а вже потім вказує на можливість їхнього інтеграції.

Серед вітчизняних та іноземних економістів найбільш відоме визначення належить Зві Боді та Роберту Мертоному [4, с.102], які стверджують, що фінансовий потік виражає взаємодію між учасниками фінансової системи, яка включає в себе ринки, посередників, фірми, що надають фінансові послуги, та інші інституції, за допомогою яких приватні фірми й державні організації реалізують прийняті ними рішення. Таке визначення, звичайно, має право на існування, але в такому вигляді його краще застосовувати на макрорівні, особливо

коли йдеться мова про взаємозв'язки між економічними суб'єктами та державою.

В науковій літературі можна зустріти поняття фінансових потоків, які формулюються для вимог конкретної виробничої галузі. Так, наприклад, Л. В. Петіна [5, с.28] під фінансовим потоком у сільському господарстві розуміє «спрямований рух коштів, що циркулює в агропромисловій системі, а також між агропромисловою системою і зовнішнім середовищем, необхідних для забезпечення ефективного руху певного товарного потоку». Вважаємо це поняття дещо вузьким, яке не передає особливостей інших галузей економіки.

В останні роки все більшого поширення набуває така наука, як логістика. Саме фінансові потоки, поряд із потоками матеріальними, інформаційними та сервісними, є об'єктом управління цієї науки. З цієї точки зору під фінансовим потоком розуміється спрямований рух фінансових ресурсів, пов'язаний з матеріальними, інформаційними й іншими потоками як у рамках логістичної системи, так і поза нею. Ще одне визначення логістичного фінансового потоку наводять В. В. Концева та С. С. Костенко [6, с.288]: «фінансовий потік – це спрямований рух фінансових ресурсів, пов'язаний з рухом матеріальних, інформаційних та інших ресурсних потоків як в рамках логістичної системи, так і поза неї». Таке визначення однозначно підходить для потреб логістичного підходу до управління фінансами, але з точки зору обліку та контролю воно не чітко описує предмет управління. О. В. Майборода [7, с.662], дослідивши економічну сутність фінансових потоків, визначив їх як цілеспрямований рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій, внаслідок якого виникають економічні відносини. Це визначення охоплює практично усі аспекти фінансових потоків, однак один момент – керованість цього процесу – залишена поза увагою автора. В. Черевко [8, с.3] в своїх працях, присвячених регіональній економіці, дає ще одне визначення цього поняття. Він вважає, що фінансовий потік – це сукупність потоків доходів або витрат всіх суб'єктів регіональної економічної системи. Таке визначення можна вважати прийнятним, якщо пристосовувати його до вимог регіональних економічних систем, але якщо розглядати окреме підприємство, то воно не відображає всього розмаїття елементів, які є складовими частинами цього поняття. Т. М. Притула [9, с.145] визначає, що фінансові потоки є сполучною ланкою між виробниками і споживачами товарів та послуг різних форм власності, які забезпечують безперебійне функціонування державного апарату, господарюючих структур, життєдіяльність населення. Дане визначення є дещо узагальненим, що не в повній мірі розкриває природу фінансового потоку. З точки зору О. В. Єрмошкіної [10, с.110], фінансові потоки підприємств розглядаються як результат дій щодо досягнення певних цілей у рамках встановлених інституційних меж, формальних і неформальних правил, домовленостей та підпадають під вплив внутрішніх і зовнішніх чинників. Це визначення не враховує економічної природи фінансових потоків і, як слідство, не може бути використане з метою створення системи обліку та контролю на підприємстві.

Максимально наближеним до вимог обліку та контролю є визначення В. В. Шкромиди [11, с.99]: «в загальному розумінні фінансовим потоком являється цільове направлення і рух фінансових ресурсів господарського суб'єкта». Саме фінансові потоки, згідно точки зору автора, характеризують механізм циркуляції фінансових ресурсів у процесі відтворення та визначають ключові параметри фінансового стану суб'єкта господарювання.

Ще одна особливість трактування поняття фінансовий потік має значення для впровадження та використання результатів обліку та контролю на промисловому підприємстві. Ця особливість стосується вибору – вимірювати фінансовий потік на визначену дату або розглядати динаміку показників за визначений період. В першому випадку розглядається залишок того чи іншого показника, в іншому – фіксується його рух. Згідно думки більшості авторів, що досліджували це питання, для цілей впровадження теорії та практики управління фінансовими потоками важливішою виявляється динаміка показників, тобто надходження і вибуття фінансових ресурсів, і тому можна назвати декілька причин. По-перше, таке поняття фінансових потоків максимально відповідає механізму роботи системи обліку і контролю на підприємстві. По-друге, оцінка прогресу в досягненні поставлених цілей компанії дає більше інформації про її фінансовий стан, ніж просто

статистичні дані щодо досягнутого рівня прибутковості або рентабельності.

Провівши аналіз визначень, що вже були запропоновані іншими авторами, пропонується наступне формулювання поняття «фінансовий потік» у контексті його використання як об'єкта управління при реалізації функцій обліку та контролю: фінансовий потік – це цілеспрямований керований рух грошових та прирівняних до них ресурсів, без яких неможлива реалізація господарської діяльності підприємства. Тобто, в рамках реалізації функцій обліку та контролю будуть розглядатися не всі фінансові потоки, а тільки ті, що відповідають таким вимогам:

1. Мають вплив на процес прийняття рішень керівниками різних рівнів.
2. Можуть бути використані в якості оцінки ефективності діяльності того чи іншого керівника.
3. Подана інформація має бути, з одного боку, оперативною, з іншого боку, аналітичною, тобто давати можливість проведення її аналізу з мінімальними витратами часу.

Крім того, кожне підприємство, в залежності від особливостей своєї господарської діяльності та модифікації вибраної системи обліку та контролю, може самостійно вирішувати, які види фінансових потоків будуть контролюватися, а які не варті цієї уваги.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, в результаті проведених досліджень було конкретизоване поняття фінансового потоку, яке буде використовуватися в якості об'єкта управління при реалізації функцій обліку та контролю на виробничих підприємствах. Подальші розробки повинні, в першу чергу, приділяти якомога більше уваги формулюванню цілей і задач управління фінансовими потоками, а також формуванню системи обліку та контролю фінансових потоків на промислових підприємствах з метою забезпечення оперативності прийняття відповідних рішень і врахування зовнішніх та внутрішніх економічних факторів, що впливають на діяльність підприємства.

Список використаної літератури

1. Уткин Э. А. Финансовый менеджмент: [учеб. для вузов] / Э. А. Уткин / Финансовая академия при Правительстве РФ. – М.: Зерцало, 1998. – 324с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: [учеб. курс. 2-е изд., перераб. и доп.] / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки / Г. М. Азаренкова. – Теоретичний аналіз. – Х., 2003. – С. 55.
4. Зві Боді Фінанси: [підруч.]; [пер. з англ.]/ Боді Зві, Мертон Роберт. – М.: Вільямс, 2000. – 592 с.
5. Петіна Л. В. Зміст та структура фінансового потоку аграрних підприємств регіону: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Фінансове та облікове забезпечення функціонування аграрних підприємств», (м. Херсон, 16-17 квіт. 2009 р.) / Л. В. Петіна / ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет». – Херсон, 2009. – С. 27–31.
6. Концева В. В. Фінансові потоки в логістичних системах / В. В. Концева, С. С. Костенко / Науково-технічний збірник НТУ «Вісник». – 2009. – № 19. – С. 287–291.
7. Майборода О. В. Особливість визначення та сутність фінансових потоків підприємства / О. В. Майборода // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 184. Т. 3. – С. 659–670.
8. Черевко В. О. Методологія формування та управління фінансовими потоками регіону: автореферат дис. канд ек. наук. 08.10.01 / В. О. Черевко. – Київ, 2006. – 22 с.
9. Притула Т. М. Теоретичні підходи до визначення поняття фінансових потоків / Т. М. Притула / Економічний простір, 2008. – № 19. – С. 141–148.
10. Єрмошкіна О. В. Управління фінансовими потоками підприємств регіону та їх інноваційне спрямування / О. В. Єрмошкіна / Економічний вісник НГУ. – 2009. – № 2. – С. 106–114.
11. Шкроміда В. В. Управління фінансовими ресурсами підприємства / В. В. Шкроміда // Матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми економіки підприємства». – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Т. 2. – С. 99–100.

Прийнято до друку 06.06.2011